

ALINA POP
FILIP ALEXANDRESCU
IONUȚ-MARIAN ANGHEL

SUVERANISMUL ÎN ROMÂNIA

DE CE VOTEAZĂ OAMENII
CU POLITICIENI EXTREMIȘTI?

HUMANITAS

Cuprins

Cuvânt înainte	9
1. „M-am îngrozit! Am zis că îmi iau copiii și plec”	23
2. De ce studiem rădăcinile sociale ale votului suveranist	65
3. Cum am cercetat rădăcinile sociale	100
4. Rădăcini sociale și suveranizare teritorială	117
5. Dincolo de statistici: votul suveranist în trei comune	174
6. Rădăcinile sociale prin cuvintele respondenților noștri	219
7. Tentația populismului ca răspuns la crizele economice de după 2008.	263
Ce am învățat despre votul suveranist și ce poate să urmeze	293
Anexa 1. Indicatori utilizați în analiza votului suveranist.	305
Anexa 2. Ghid de utilizare a hărților interactive	314
<i>Bibliografie</i>	319

Cuvânt înainte

Cartea pe care o țineți în mână este răspunsul a trei sociologi față de două crize îngemănate pe care le-au resimțit acut la finele anului 2024. Prima a fost de ordin personal, provocată de rezultatele turului întâi al alegerilor prezidențiale din România. Un candidat cvasi-necunoscut, cotate în sondajele preelectorale cu un scor neglijabil, care se declara suveranist și se remarcă printr-un discurs populist strident, avea toate șansele să devină președintele României. A doua criză a fost de natură profesională, atunci când toate privirile s-au întors spre specialiștii în sondaje – mulți dintre ei sociologi – cu întrebarea firească de ce nu au anticipat un succes electoral de o asemenea anvergură. Deși nu am fost implicați vreodată în realizarea sondajelor electorale, am simțit că povara unei explicații nu stătea doar pe umerii institutelor de sondare a opiniei publice sau ai experților în marketing politic, ci se răsfrângea și asupra noastră, ca sociologi profesioniști activi într-un institut public de cercetare socială.

În zilele tensionate de după alegeri, căutam cu toții să înțelegem cum a fost posibil succesul uluitor al lui Călin Georgescu. Explicații precum „manipularea“, „mâna Rusiei“, „lipsa de educație“ și altele asemănătoare s-au succedat

rapid pe ecranele telefoanelor, pe burtierele televizoarelor și pe buzele celor care se arătau nemulțumiți, speriați sau de-a dreptul șocați de opțiunea electorală a concetățenilor lor. Cel mai adesea, însă, șocul nu face casă bună cu înțelegerea unui fenomen. De aceea, ne-am propus să ne luăm timp și să căutăm date pentru a înțelege care sunt substraturile sprijinului electoral pentru Călin Georgescu și pentru alți suveraniști. Am pornit astfel o cercetare științifică ale cărei rezultate se regăsesc în paginile următoare.

Să scrii o carte despre fenomene aflate în desfășurare poate fi un demers deopotrivă curajos și riscant. Ca sociologi, știm că este nevoie să treacă un anumit timp de la momentul în care ele se produc pentru a le putea înțelege și explica în mod riguros. Știința socială este, prin natura ei, precaută și, din acest motiv, se află ușor în urma realității pe care o analizează. A fi cu un pas în urmă nu înseamnă doar a interpreta anumite evenimente după ce s-au petrecut, ci și a face un pas în spate pentru a înțelege mai bine contextul producerii lor. Dar, odată înțeles bine contextul, n-ar trebui să mai fie loc de surprize precum cea trăită de noi după alegerile din noiembrie 2024. Suntem convinși că, dincolo de eșecul sondajelor de opinie în a prefigura o ierarhie predictibilă a candidaților la președinție, un astfel de vot revanșist, anti-sistem putea fi parțial anticipat dacă instituțiile publice cu rol de finanțare a cercetării din România ar fi alocat constant resurse pentru participarea României la cercetări sociologice de prestigiu, precum European Values Study, World Values Survey sau European Social Survey. Considerăm crucial ca România să participe la cercetări comparative, riguroase metodologic, care analizează schimbările de valori, atitudini și percepții

în rândul populației, mai ales într-o epocă marcată de multiple crize și de schimbări economice și geopolitice.

Revenind la argumentul demersului nostru, ne-a fost limpede încă de la început că votul pentru Călin Georgescu, ca și pentru alți candidați sau partide care se declarau suveraniste, nu putea fi redus la explicații simple. Înțelepciunea populară spune că nu iese fum fără foc. Sprijinul pentru un candidat poate fi stimulat în diverse moduri în campania electorală, dar nu poate fi creat din nimic. Oricât de sofisticate ar fi tehnicile propagandei electorale în epoca multimedia în care trăim, influența externă asupra unui corp de alegători nu se poate produce decât dacă găsește suficiente minți pregătite să o recepteze.

Voturile sunt solicitate și obținute în urma unor promisiuni de care alegătorii se simt atrași. Întrebarea pe care ne-am pus-o este de ce un număr atât de mare de indivizi rezonează cu un set de promisiuni a căror trăsătură comună este că diferă de promisiunile politicianilor cu care erau obișnuiți. Am început astfel să intuim existența unei rezerve încă neînțelese de nemulțumiri pe care politicienii suveraniști au reușit într-un fel să le aducă la suprafață și să le exploateze în interes electoral. Această constatare nu implică validarea discursului suveranist, ci doar recunoașterea că există un fond de probleme cărora suveraniștii le-au dat un nume și pentru care au propus soluții. Nu este scopul nostru să discutăm natura acestor soluții, realismul lor sau buna lor credință. Vrem doar să atragem atenția asupra realității unor probleme sociale profunde, care au făcut posibilă ascensiunea partidelor și liderilor auto-intitulați suveraniști în România. Pe acestea le analizăm, în cercetarea noastră, drept rădăcini sociale ale votului suveranist.

Rădăcina este o metaforă potrivită pentru a descrie acel ceva ce nu este ușor sesizabil, deoarece se desfășoară de parte de conștiința publică, dar care are o influență decisivă asupra a ceea ce se vede în comportamentul de vot. Pe scurt, rădăcinile sociale ale votului suveranist sunt pentru noi condițiile sociale și economice prin care oamenii își asigură existența. Privim influența rădăcinilor asupra votului în acest sens: atunci când câștigarea existenței nu se poate realiza în termenii considerați normali într-o societate – prin muncă, prin acces la educație și sănătate, prin perspective credibile de dezvoltare –, apare sentimentul de nedreptate, manifestat apoi prin votul revanșard, anti-sistem.

Cunoașterea acestor rădăcini sociale este valoroasă în sine. Scoaterea la lumină a condițiilor de viață ale unora dintre concetățenii noștri ne pune în fața unor lumi și moduri de gândire pe care, poate, nici nu ni le-am fi închipuit până atunci. Apoi, această cunoaștere este valoroasă și pentru că ne ajută să înțelegem de ce sprijinul electoral pentru politicienii suveraniști a luat atâta amploare la ultimele alegeri. Uitându-ne cu atenție la distribuția teritorială a voturilor pentru candidații suveraniști, apoi observându-i și dialogând cu unii dintre acești votanți, am început să înțelegem că opțiunile lor nu sunt întâmplătoare și nu sunt nici simple reacții directe la manipulare. Am observat că distribuția voturilor are ceva sistematic, indivizii plasați în condiții de viață similare, în general mai puțin favorabile, tinzând să voteze în același fel. Mai mult, am identificat chiar un fenomen pe care îl numim „suveranizare“, pe care îl vom analiza în detaliu în capitolul patru.

În cabina de vot, un alegător nu ia niciodată decizia independent de condițiile sale familiale, de munca pe care o desfășoară, de orașul sau satul în care locuiește și, în final,

de statul al cărui cetățean este. Nemulțumirile sau neîmplinirile care apar pentru unii votanți în oricare dintre aceste contexte se răsfrâng asupra votului. Cu cât le sunt mai nefavorabile aceste contexte, cu atât aceștia vor fi mai doritori să respingă oferta politică standard și să adere la opțiuni politice radicale, având astfel sentimentul de revanșă față de politicienii cu care erau obișnuiți.

Ce se găsește în această carte (și ce nu)

Cititorii informați de la început despre conținutul unei cărți cum este cea de față vor beneficia mai mult citind-o sau răsfoind-o decât aceia care nu știu la ce să se aștepte. De aceea, dorim să explicăm pe scurt ce se găsește și ce nu se găsește în acest volum. Pentru a preveni posibilele dezamăgiri, trecem în revistă argumentele pe care nu le vom discuta, fie pentru că au fost dezbătute în alte lucrări, fie pentru că nu se potrivesc abordării noastre sociologice. Nu vom insista asupra cauzelor imediate pentru votul suveranist, cum sunt manipularea (prin rețele de socializare), posibilele ingerințe ale serviciilor secrete, interpretările geopolitice (Rusia *vs* Occident) sau paralelele intelectuale și istorice dintre suveranism și alte curente politice cu care acesta are elemente comune (fascism, legionarism). Nu ne-am propus nici să analizăm suveranismul ca discurs și program politic. Ținem să precizăm și că acest volum nu a fost scris într-o cheie asumat (neo-)marxistă.

Subiectul manipulării (în special pe TikTok) este abordat pe larg, într-un capitol special, în volumul lui Cătălin

Augustin Stoica,¹ precum și în volumul colectiv coordonat de Cristian Preda², ambele apărute la Humanitas anul trecut. Sabina Fati³ dedică serviciilor secrete un capitol extins în volumul colectiv amintit, iar Anne Applebaum⁴, Dennis Deletant⁵ și Ioan Stanomir⁶ disecă atent semnificațiile geopolitice ale votului suveranist. Istoricul Oliver Jens Schmitt analizează rădăcinile intelectuale ale „marii dezorientări” produse de extremism⁷, așa cum o numește în capitolul său. Aceleași rădăcini intelectuale sunt puse sub lupă și în cartea lui Cătălin Stoica, într-un capitol despre microistoria orientării naționaliste propuse de candidații suveraniști.

Ce se poate găsi în acest volum? În primul rând, ceea ce urmează să citiți este o analiză asupra votului suveranist. Prin acesta înțelegem votul acordat candidaților și partidelor care se identifică prin această etichetă politică. Termenul „suveranist” este tratat într-un mod cât se poate de pragmatic și obiectiv, așa cum este folosit în spațiul politic de către candidați și partide care se definesc în acest fel sau de către ceilalți, prin referire la ei. În acest sens, „suveranismul”

---

1. Cătălin Stoica, *Turul doi care n-a fost. Autopsia sumară a unui moment electoral (sperăm) unic*, Humanitas, București, 2025.

2. Cristian Preda, ed., *Cum a rămas România fără președinte ales? 7 răspunsuri posibile*, Humanitas, București, 2025.

3. Sabina Fati, „Serviciile secrete. (Im)posibila modernizare, dilemele istorice și șocul prezentului”, în Cristian Preda, ed., *op. cit.*

4. Anne Applebaum, „Noii Rasputini. Misticismul antiștiințific favorizează autocrația în întreaga lume”, în Cristian Preda, ed., *op. cit.*

5. Dennis Deletant, „Lumină și întuneric în actuala criză politică din România”, în Cristian Preda, ed., *op. cit.*

6. Ioan Stanomir, „2024. Fotografiei României politice”, în Cristian Preda, ed., *op. cit.*

7. Oliver Jens Schmitt, „Rădăcinile intelectuale ale unei mari dezorientări”, în Cristian Preda, ed., *op. cit.*

apare în analiza noastră ca o categorie de autodefinire politică și ca o noțiune din dezbateră publică recentă.

În al doilea rând, oferim o perspectivă profund sociologică, care pune problema condițiilor sociale care îi pot face pe indivizi receptivi la mesajele partidelor suveraniste. Aceste condiții sunt reale și problematice în sine, și de aceea le dedicăm acest volum. Suntem conștienți că ele au fost preluate și exploatate politic de liderii suveraniști, dar cauzele ca atare sunt independente de orice interpretare politică. Este important de subliniat că demersul nostru este strict analitic și explicativ și nu urmărește, sub nici o formă, să legitimizeze acest curent nou apărut în peisajul politic românesc. Când vorbim de suveranizare, nu avem în vedere dezirabilitatea acestui fenomen, ci faptul, obiectiv și măsurabil, al extinderii votului pentru candidații suveraniști în alegeri succesive. Astfel, înțelegerea condițiilor sociale și politice care fac posibil succesul electoral al acestor actori este o premisă necesară pentru o discuție mai lucidă și mai nuanțată asupra fenomenului.

În al treilea rând, oferim o perspectivă internațională, asumat europeană, care nu privește suveranismul manifestat în România la alegerile naționale recente ca pe o aberație istorică sau ca pe un fenomen „pur românesc”. În calitate de cercetători în științele sociale, încercăm să înțelegem acest fenomen ca parte a unui proces european și chiar global. Explicațiile care plasează fenomenul suveranist într-un registru al circumstanțialului sunt proprii investigațiilor jurnalistice, dar nu se pretează unei analize științifice. Aceasta nu poate lucra cu nume proprii ca explicații cauzale (PSD, Rusia, Georgescu etc.), ci se bazează pe concepte cum sunt inegalitatea socială, dezvoltarea inegală sau frustrările sociale.

În al patrulea rând – și prin aceasta volumul se deosebește de alte abordări recente ale votului suveranist –, analiza noastră se bazează pe dialogul direct cu votanții acestor candidați sau partide, precum și cu apropiații lor. Am stat de vorbă cu zeci de oameni din trei comune ale României încercând să înțelegem ce i-a făcut să meargă la vot și să îi aleagă pe unii sau pe alții dintre candidații suveraniști. Prin aceste dialoguri, care au fost fără excepție civilizate, sperăm că am contribuit și la demontarea imaginii unora dintre acești votanți ca „abrutizați“, „bestii“ sau eminentemente „violenți“. Ascultându-le poveștile de viață, marcate adesea de pierderi și neîmpliniri, am înțeles cum au ajuns să și pună speranțele în politicieni suveraniști.

Succesul suveraniștilor în alegerile recente din România a creat o dezbatere aprinsă în societate, în cadrul căreia au ieșit la iveală temeri și spaime ale celor care au văzut un pericol în venirea la putere a celor care propuneau o asemenea ofertă politică. De aceea, în primul capitol al cărții analizăm cum au fost percepți suveraniștii și votanții lor în spațiul public, evidențiind șocul, fricile și stereotipurile generate de succesul neașteptat al acestui curent politic. Pe baza discursurilor publice, a materialelor media și a interviurilor realizate cu oameni din clasa mijlocie, arătăm cum s-au cristalizat rapid reprezentările sociale polemice despre suveraniști și electoratul lor.

În capitolul al doilea, prezentăm perspectiva teoretică în care se încadrează cercetarea noastră despre rădăcinile votului suveranist. Pornim de la argumentul că acest tip de vot nu poate fi înțeles prin explicații simplificatoare, care îl reduc la manipulare sau presupusa iraționalitate a electoratului. Susținem, dimpotrivă, necesitatea unei analize a fundamentelor sociale ale acestor opțiuni politice și